

Prof. Dr. Tahir ÜZGÖR'ün Hayatı

Erdoğan TAŐTAN¹

Prof. Dr. Tahir Üzgör, 13.05.1945 tarihinde Balıkesir ili Manyas ilçesine bağlı İşadiye köyünde üçü erkek biri kız olmak üzere dört çocuklu bir ailenin üçüncü çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. Kafkasya'nın Dağıstan bölgesinden göç eden bir aileye mensuptur. Dedesinin babası Mehmet Şerif oğlu Molla İbrahim ve ailesi Şeyh Şamil'in 1859 yılında Ruslara esir düşmesinden sonra Rus işgaline maruz kalan Kafkasya'daki Dağıstan bölgesinde bulunan Kuba şehri Afurca (Âb-ı furû-cest) kasabasından bir grup Lezgi ile birlikte göç ederek Ünye vilayetinin Niksar kasabasındaki Yarbaşı köyüne yerleşirler, aileden bir grup da Malatya'ya gider. Kafkas dağlarından gelen aile üyeleri ovalık Niksar'da sıtmadan telef olmaya başlar. Bu arada Dağıstan bölgesinden birlikte göç ettikleri Lezgiler, Manyas'a gelmiş ve şu anki İşadiye köyüne yakın bir yerde eski adı Dümberez yeni adı Yayla olan köyü kurmuşlardır. Buradaki Lezgiler'in daveti ve kendi tarlalarından önemli bir bölümünü onlara vermeleri ile aile üyeleri Manyas'a gelip Yayla köyü yakınında İşadiye köyünü kurarlar. Baba tarafından dedesi İbrahim oğlu İsmail, atına binerek köyün sınırlarını belirler ve hocalığı dolayısıyla hürmet gördüğu için civardaki köylerden kendisine itirazda bulunan herhangi bir kimse çıkmaz. Zamanla bu köy aileye yetmediği için aileden bir grup İşadiye'ye 5 km. uzaklıktaki bir bölgede, Bizans'tan kalma bir hisar yakınlarında, bugünkü Keçiadı köyünü kurmuş ve oraya yerleşmişlerdir. Bu arada civardaki köylüler tarlalarının bazılarını aile üyelerine vererek onlara yardımcı olmuşlardır.

Dedesi İsmail Bey'in beş oğlundan üçü, Ahmed, Münir ve Said isimli amcaları Çanakkale Savaşı'na katılır ve orada şehit düşerler.

1950 yılında babası Mâhir Bey muhtar seçilir, ancak iki sene sonra ailesiyle birlikte İstanbul'a göç eder. Tahir Üzgör, 1952 yılında Fatih Karagümtürk'te Taş Mektep diye anılan Muallim Naci İlkokulu'nda başladığı ilk öğrenimini 1957 yılında Ulubathı Hasan İlkokulu'ndan mezun olarak bitirir. Aynı yıl, günümüzde Ahmet Rasim Anadolu Lisesi olarak hizmet veren o zamanki Karagümrük Ortaokulu'na başlar ve 1960 yılında ortaokulu bitirir. O yıl başladığı Vefa Lisesi'nden ise 1963 yılında mezun olur. Liseden mezun olduğu yıl İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne başlayan Tahir Üzgör, ikinci sınıftayken öğretmen olarak yetiştirilmek üzere Yüksek Öğretmen Okulu'na seçilmek amacıyla fakülte öğrencilerinin başarıları olanlarının girebildiği imtihana girer ve Orhan Şaik Gökyay, Nihat Sami Banarlı, Ahmet Kabaklı gibi üyelerin karşısında imtihandan geçip Yüksek Öğretmen Okulu'na kabul edilir. O yıllardaki uygulamaya göre bir yandan İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'ndeki eğitimine devam ederken diğer yandan da Yüksek Öğretmen Okulu'nun derslerini takip eder ve her ikisinden de diploma alarak 1967 yılında mezun olur. Aynı yıl Edirne Erkek Öğretmen Okulu'nda göreve başlar. Bir yıl sonra müdür yardımcılığı görevine getirilir. 1971 yılında o zamanların Yugoslavya'sında yer alan Saraybosna'ya gider ve burada dört yıl boyunca o zamanki ismiyle Sarajevo Üniversitesi'nin Filozofski Fakültesi'ndeki Oriental Bölümü'nde Türkçe okutmanlığı yapar. 1975'te Türkiye'ye dönüş yaparak Atatürk Eğitim Enstitüsü'ne tayin edilir. Burada hemen idareciliğe başlayan Tahir Üzgör, 1978 yılına kadar müdür yardımcılığı görevinde bulunur. 1978'de Sivas'ın Kangal ilçesine tayin edilir, bir yıl sonra da Van Milli Eğitim Müdürlüğu emrine görevlendirilir. Buradan Van'ın Çatak kazasına tayini çıkınca oraya gitmez ve bir müddet farklı iş kollarıyla iştigal eder. Bu arada Milli Eğitim Bakanlığı'na dilekçe yazarak Atatürk Eğitime Enstitüsü'ne iadesini talep eder ve 1981 yılında buradaki görevine iade olunur. Eğitim

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi Bölümü, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Anabilim Dalı (İstanbul, Türkiye), etastan39@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-2348-5632

enstitülerinin YÖK'e devredilmesiyle Atatürk Eğitim Enstitüsü de Marmara Üniversitesi bünyesine katılarak Atatürk Eğitim Fakültesi adını alır. Fakültenin kurucu dekanı Prof.Dr. Âmil Çelebioğlu'nun teşvik etmesiyle 1982 yılında akademik hayata adım atan Tahir Üzgör, o zamanki uygulamanın verdiği imkanla doğrudan doktora başlar ve 1985 yılında Prof. Dr. Mehmet Akalın danışmanlığında hazırladığı teze doktora payesini elde eder. Akademik çalışmalarına Atatürk Eğitim Fakültesi bünyesinde devam ederek 1990 yılında doçent, 1995 yılında da profesör olur.

Uzun yıllar Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi'nde görev yapan Tahir Üzgör buradaki görevi sırasında bir yandan da Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Trakya Üniversitesi ve Mimar Sinan Üniversitesi'nde birer sömestr ders vermiştir. Akademik hayatı boyunca Yabancı Diller Bölüm Başkan Yardımcılığı, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Eski Türk Edebiyatı Ana Bilim Dalı Başkanlığı, Türkçe Eğitimi Bölüm Başkanlığı gibi çeşitli idari görevlerde de bulunan Tahir Üzgör, 2002 yılının nisan ayında emekliliğe ayrılmıştır. Evli ve üç erkek çocuk babasıdır.

Prof. Dr. Tahir Üzgör'ün akademik çalışmaları ve yayınları

Hazırladığı tezler, yazdığı kitap ve makaleler, sunduğu tebliğler ve yetiştirdiği öğrencilerle klasik edebiyat ve kültürümüzün hakkıyla anlaşılması ve gelecek nesillere aktarılması yolunda son derece önemli hizmetleri bulunan Tahir Üzgör Hocamız, sahanın en mütebahhir hocalarından biridir. Akademik hayata adım attığı ilk günden bugüne eski kültür ve edebiyatımızı anlama gayesiyle hareket eden ve mesâisini bu yönde harcayan hocamız, öğrencilerini de hep bu gayeye yöneltmiş ve onlar için her zaman bulunmaz bir rehber olmuştur. Hocanın ilk akademik eseri olan *XVII. Yüzyıl Şairlerinden Sa'dî'nin Hayatı, Divanlarının Edisyon Kritikli Transkripsiyonu* başlıklı lisans mezuniyet tezinin önsözünde dile getirdiği şu cümleler onun bütün akademik hayatını şekillendiren, eski edebiyat ve kültürümüze bakışını ifade eden birer manifesto hüviyetindedir: *Örnekleri tam olarak meydana çıkarılmamış olan eski kültürümüzün kütüphanelerde çürümeye mahkum eserlerini incelemek, onları gün ışığına çıkarmak, aydınlarımızın en önde gelen vazifelerinden birisi olsa gerektir. Sözle vatan sevgilerini ızhar edenler, kendilerinde bu mesuliyeti duymalıdır. Çünkü milletimizin mazisini, mazisinde ortaya koyduğu kültür numunelerini tanımadan onu seviyorum demek hakikatle bağdaşmayacak bir durum arz etmektedir. Bir şeyi tanımadan sevmek muhaldir.*

Eski edebiyatın hemen her alanıyla ilgilenmekle beraber çalışmalarını metin neşri ve şerhi konusunda yoğunlaştıran hocamızın bilhassa Fuzûlî ve eserleri üzerine yaptığı çalışmalarda orijinal tespitleri bu büyük şairi anlama noktasında okuyucuya farklı bakış açıları sunmakta; Ali Şir Nevâyî (ö.1501), Zâtî (ö.1546), Yunus Emre (ö.1320-21) gibi şairler hakkındaki makale ve bildirimlerde dile getirdikleri, eski edebiyat meraklılarına yeni ufuklar açmaktadır. *Türkçe Divân Dîbâceleri* adlı kitabıyla klasik edebiyatımızın poetikasına ışık tutacak malzemeyi okuyucuyla buluşturan Tahir Hoca, *Fehîm-i Kadîm Hayatı, Sanatı, Divân'ı ve Metnin Bugünkü Türkçesi* adlı çalışmayla da bir divan neşrinin nasıl yapılması gerektiğini göstermiş, metni günümüz Türkçesine aktararak klasik metinleri anlama noktasında okuyuculara güzel bir örnek sunmuştur. Hocanın *Edebiyat Bilgileri ve Eğitim Enstitüleri İçin 17, 18, 19. Yüzyıl Eski Türk Edebiyatı* adlı kitapları da bilhassa yazıldıkları dönemlerde çok önemli birer boşluğu dolduran, özgün tespit ve tasniflere yer veren eserlerdir. Bunlar yanında Diyanet İslam Ansiklopedisi için yazdığı "Dîbâce", "Fahriyye", "Fehîm-i Kadîm" maddeleri de eski edebiyatımızın günümüz okuyucusu tarafından daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayan önemli çalışmalarıdır.

Tahir Hoca, bütün bu akademik çalışma ve yayınlar yanında yaptırdığı yüksek lisans ve doktora tezleri ve yetiştirdiği öğrencilerle eski Türk edebiyatı sahasına önemli hizmetlerde bulunmuş, Ali Nihat Tarlan, Âmil Çelebioğlu, Mehmet Kaplan gibi hocalarının iyi bir muakkibi olduğunu göstermiştir.

A. Lisans mezuniyet tezi

XVII. Yüzyıl Şairlerinden Sa'dî'nin Hayatı, Divanlarının Edisyon Kritikli Transkripsiyonu, Yayınlanmamış Mezuniyet Tezi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, İstanbul 1967, XII+128 s.

Nakîbü'l-eşraf Es'ad-zâde Efendi'nin kızkardeşinin oğlu olan Hâfız-zâde Sa'dî Çelebi (ö.1693)'nin hayatı ve divanının tenkitli metnini ihtiva eden çalışma Tahir Hoca'nın ilk akademik çalışmasıdır. Çalışmanın ilk kısmı incelemeye ikinci kısmı ise divanın metnine ayrılmıştır. İnceleme kısmında ilk olarak ayrı başlıklar altında Sa'dî Çelebi'nin hayatına ve biyografik kaynakların şair hakkında aktardığı bilgilere yer verilmiş sonra da divanın mevcut iki nüshası tanıtılmıştır. Divanın, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi TY 617 numarada kayıtlı nüshasının 28.-30. varakları arasında yine 17. yy. şairi Sâmî'î Çelebi (ö.1684-85)'nin bir kasidesi, bir tahmisi ve dört gazeli yer almaktadır. Çalışmanın metin bölümünde bu şiirlere de yer verildiği için divanın nüshaları tanıtıldıktan sonra Sâmî'î Çelebi ve divanı hakkında da kısaca bilgi verilmiştir. İnceleme bölümünde son olarak *Bazı Dikkatler* başlığı altında Sa'dî Çelebi ile ilgili bazı tespitler yer almaktadır. Burada şairin Sa'dî mahlasını almasında İran edebiyatının tesiri olabileceği dile getirildikten sonra klasik Türk şiirinin gelişiminde İran edebiyatının etkisi olsa da şiirimizin zamanla millî bir özellik kazandığı, yabancı malzeme ile kendi üslûbumuzda eserler meydana koymuş sanatkarlarımızın değerinin dünya edebiyat âlimleri tarafından da kabul edildiği belirtilmiştir. İnceleme bölümünden sonra Hâfız-zâde Sa'dî Çelebi Dîvânı'nın metni yer almaktadır. Metin bölümünde 1 münâcât, 5 na't, 6 kasîde, 115 gazel, 39 rubâî, kıt'a-i kebîre şeklinde 2 tarih manzumesi, bir manzum mektub, Sâmî'î Çelebi'nin şiirleri (1 kasides, 1 tahmis, 4 gazel), son olarak da Sa'dî Çelebi'nin Arapça bir gazeliyle Farsça şiirleri bulunmaktadır.

Bu çalışma, lisans mezuniyet tezi olarak hazırlanmasına rağmen ilmî olarak oldukça başarılıdır. Hem inceleme hem de metin bölümünde Tahir Hoca'nın sonraki eserlerinde de net bir şekilde göreceğimiz ilmî titizliğin ilk örnekleri göze çarpar. Günümüzde birçok yüksek lisans tezinde göremediğimiz bu ilmî disiplin, eskiden hazırlanan akademik çalışmaların daha nitelikli olduğu şeklindeki söylemi destekler mahiyettedir.

B. Doktora tezi

Fehîm-i Kadîm Dîvânı, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1985. (Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mehmet Akalın), 414 s.

Tahir Hoca'nın Prof. Dr. Mehmet Akalın danışmanlığında hazırladığı *Fehîm-i Kadîm Dîvânı* başlıklı doktora tezi 1991 yılında kitap olarak basılmış, bu baskıya tezin kendisinde bulunmayan metnin bugünkü Türkçesi de eklenmiştir. Doktora tezinin genişletilmiş bir baskı olan bu kitap hakkında aşağıda bilgi verilecektir.

C. Kitaplar

1. Eğitim Enstitüleri İçin 17, 18, 19. Yüzyıl Eski Türk Edebiyatı (3. Sınıf), İstanbul, 1978, 295 s.

Üç yıllık eğitim enstitülerinin Türkçe bölümlerinin son sınıfında okutulan eski Türk edebiyatı dersinin müfredat programına göre hazırlanan bu kitap, aynı zamanda eski edebiyatımızı meraklılarına tanıtmaya gayesi de taşımaktadır.

Eserde 17., 18. ve 19. yüzyıllarda gelişen Türk edebiyatı, yüzyıllara göre ayrı bölümler hâlinde ele alınmış, bahsi geçen yüzyılların önde gelen şairleri ve nâsirleri tanıtılarak eserlerinden örnekler verilmiş, kitabın sonuna bir de lügatçe eklenmiştir. Lügatçe bölümü kitabın yaklaşık dörtte birini ihtiva etmektedir. Eserde gerek genel özellikleri gerekse temsilcileri ve onların eserlerinden verilen örnekler bakımından 17. ve 18. yüzyıllardaki Türk edebiyatının 19. yüzyıla göre daha geniş bir şekilde ele alındığı görülmektedir. Söz konusu iki yüzyılın edebiyatı incelenirken önce *Tarihçe* başlığı altında dönemin tarihî olayları ele alınmış, sonra *Edebî Durum* başlığıyla yüzyılın edebî özellikleri verilmiştir. Bu bölümde önce Osmanlı imparatorluğu dışındaki Türk edebiyatı tanıtılmış, Orta Asya Türk edebiyatı ve Azerî sahası Türk edebiyatı ayrı başlıklar altında ele alınmıştır. Sonra da Osmanlı sahası edebiyatı hakkında bilgi verilmiştir. 19. yüzyıl edebiyatının ele alındığı bölümde de yine öncelikle dönemin tarihî olaylarına değinilmiş, Tanzimat Fermanı, batılılaşma ve eski-yeni çatışması hakkında bilgi verilerek *XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Türk Edebiyatı* başlığı altında dönemin edebî ortamı tanıtılmıştır.

Kitapta her yüzyıl tarihî ve edebî açıdan genel özellikleriyle tanıtıldıktan sonra yüzyılın belli başlı sanatçılarına, onların sevilen ve bilinen şiirlerinden örneklere yer verilmiştir. 17. yüzyıldan Şeyhülislâm Yahyâ Efendi (ö.1644), Nefî (ö.1635), Nâ'îlî (ö.1666), Nâbî (ö.1712), Evliyâ Çelebi (ö.1682) ve Kâtib Çelebi (ö.1658); 18. yüzyıldan Nedîm (ö.1730), Şeyh Gâlib (ö.1799), Na'îmâ (ö.1716) ve Yirmisekiz Çelebi Mehmed Efendi (ö.1731); 19. yüzyıldan da Keçecizâde İzzet Molla (ö.1829) ele alınmış, hayatları, şahsiyetleri, edebî özellikleri ve eserleri bakımından değerlendirilmişlerdir.

Kitabın sonunda yer alan lügatçe, örnek metinlerde geçen kelime ve kavramlardan oluşmaktadır. Kelimelerden bazıları sadece sözlük anlamlarıyla lügatçede yer alırken bazı kelime ve kavramlar hakkında geniş bir malumat verildiği göze çarpar. Lügatçe özellikle bu tür kelime ve kavramlar hakkında verilen geniş malumatlar açısından önemlidir. Bu hâliyle lügatçenin, metinlerde geçen birçok müşkül meseleyi halledecek bilgiler sunduğu ve eski Türk edebiyatını öğrenmek isteyenler için güzel bir kaynak olduğu söylenebilir.

Bu eser, yazıldığı dönemde büyük bir boşluğu doldurmuş olması ve ele aldığı şairler ve onların şiirleri hakkında önemli tespitler ve orijinal değerlendirmeleri ihtiva etmesi bakımından oldukça önemlidir.

2-) Edebiyat Bilgileri, Veli Yayınları, İstanbul, 1983, XV+399 s.

Eser, eğitim fakülteleri ve edebiyat fakültelerinde ders kitabı olarak okutulmak üzere hazırlanmıştır. Dört ana bölümden oluşan kitabın ilk bölümü *Edebiyat* başlığını taşımaktadır. Burada edebiyat kelimesinin kökü, bugünkü manaları, kullanıldığı yerler, edebiyat tarihi, güzel sanatlar içinde edebiyatın yeri gibi konular ele alınmıştır. *Edebî Cereyanlar* başlığını taşıyan ikinci bölümde eski Türk edebiyatında görülen edebî cereyanlar (tasavvuf, mahallileşme, Sebki Hindî) ve Tanzimat edebiyatından sonra görülen edebî cereyanlar (hümanizm, klasisizm, romantizm, realizm, natüralizm vb.) ayrı başlıklar altında ele alınmıştır. Üçüncü bölüm *İfâde Vasıtaları* başlığını taşımaktadır. Bu bölümde birer ifade vasıtası olarak nesir ve nazım ayrı başlıklar altında ele alınmıştır. Nesir bölümünde, nesir türleri ve yüzyıllara göre mensur eser veren şahsiyetlerle bunların eserlerinden örneklere yer verilmiş, nazım bölümünde ise nazım kelimesinin manası, müştakları, nazımın şekil unsurları (vezin, kafiye, nazım şekilleri vb.) gibi konular etraflıca ele alınmıştır. Kitabın dördüncü ve

son bölümü ise *Edebî Sanatlar* başlığını taşımaktadır. Burada edebî sanatlar hissî sanatlar ve fikrî sanatlar olmak üzere iki ana gruba ayrılarak incelenmiştir.

Bu kitap, kendisinden önce aynı konularda yazılmış birçok eser gözden geçirilerek hazırlanmıştır. Tabiatıyla bazı konular bir iktibas ve derleme özelliği göstermektedir. Ancak birçok mevzû telif olarak özgün bazı görüş, teklif ve yenilikleri de ihtiva etmektedir. Eserin getirdiği yeniliklerin başında klasik Türk edebiyatındaki edebî akımlara geniş bir yer vermesi gelmektedir. Kendisinden önceki eserlerde ya hiç yer almayan ya da ismen temas edilip geçilen tasavvuf, mahallîleşme ve Sebk-i Hindî cereyanları, bu eserde geniş şekilde ele alınmış, bilhassa ilk ikisi hakkında yapılan inceleme ve araştırmalar yeni teklif ve görüşler olarak okuyucuya sunulmuştur. Kitapta edebî sanatların tarifleri, bilhassa tasnifleri bakımından değişik tekliflerin ortaya sunulduğu da dikkat çekmektedir. Bütün bu özellikleriyle eser bugün de edebiyat araştırmacılarının başvuru kaynaklarından biri olarak değerini muhafaza etmektedir.

3-) *Türkçe Divân Dîbâceleri*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1990, VIII+566s.

Tahir Hoca'nın doçentlik takdim çalışması olarak hazırladığı bu kitap, divan dîbâceleri hakkında yapılmış en kapsamlı ve önemli araştırma olarak nitelenebilecek bir eserdir. Kitap üç ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde inceleme, ikinci bölümde ele alınan divan dîbâcelerinin metinleri ve bugünkü Türkçeleri, üçüncü bölümde ise metinlerde geçen çeşitli kelime ve kavramların açıklandığı notlar bölümü yer almaktadır.

İnceleme bölümünde dîbâce kelimesinin menşei ve manası, bu kelime yerine kullanılabilen diğer kelimeler, divanlardaki dîbâcelerin özellikleri, dîbâcelerin bulunduğu yerler ve durumları, edebiyat tarihi içinde divan dîbâceleri, dîbâcelerin bazı şekil hususiyetleri, dîbâcelerde yer alan divan tertip sebepleri, divan dîbâcelerinin kompozisyon şemaları, dîbâcelerde zikredilen âyet ve hadisler, divan dîbâcelerine göre söz, şiir ve şair, şairlerin şiire başlayışları, dîbâcelerde şairlerin kendi hayatlarına dair bilgiler gibi konulara yer verilmiştir.

Kitabın metin bölümünde 38 şaire ait 39 divan dîbâcesi yer almaktadır. Bu bölümde 18. yüzyıl şairi Hanîf (ö.1775)'in iki dîbâcesi bulunmaktadır. Metin bölümünde divan dîbâcesine yer verilen şairler şunlardır: Ahmed Paşa (ö. 1497), Ali Şîr Nevâyî (ö.1501), Necâtî (ö. 1509), Revânî (ö.1523), Lâmi'î (ö.1531), Za'fi (ö.1453), Celâl-zâde Sâlih Çelebi (ö.1554), Fuzûlî (ö.1556), Taşlıcalı Yahyâ Bey (ö.1582), Misâlî (ö. 1608), Ulvî (ö.1587), Cinânî (ö.1596), Nev'î (ö.1599), Müverrih 'Âli (ö.1600), Şerîfi (ö.1630), Vukûfi (ö. ?), Nâdirî (ö. 1626), Nev'î-zâde 'Atâyî (ö.1634), 'Âli (ö.1650), Abdü'l-ahad Nûrî (ö.1651), Sıdkî Paşa (ö.1661'den önce), Nâzîk (ö.1686), Ahmed Yârî (ö.1688-89?), Hüsâm-zâde Feyzî Osmân (ö.?), Edîb (ö.1688), Hulûsî (ö.1753), Re'fet (ö.1765), Ni'metî (ö.1772), Hanîf (ö.1775), Nûrî Bey (ö.1798), Keçeci-zâde İzzet Molla (ö.1829), Azmî (ö.1831), Hüsni (ö.1846), Ferdî (ö.1857), Safâyî (ö.1834'ten sonra), Râşid (ö.1892), Su'ûd (ö.1948), Tâhirü'l-Mevlevî (ö.1951).

Kitabın notlar bölümünde ise ele alınan kelime ve kavramlar hakkında klasik edebiyat metinlerini anlamaya yardımcı olacak bilgiler verilmiştir.

Klasik edebiyatımızın mahiyeti, şairlerin şiire bakışları ve divan tertip etme sebepleri gibi çeşitli konular hakkında ilk elden bilgi veren ve divan şairleriyle ilgili çeşitli poetik verileri ihtiva eden dîbâceleri bir araya getiren bu kitap, günümüz araştırmacıları için son derece önemli bir kaynaktır. Eski edebiyat sahasında böyle derli toplu başka bir eserin bulunmaması ve ele alınan metinlerin

günümüz Türkçesine aktarılmış olması, kitabın değerini daha da arttırmaktadır. Eserde, şairlerin sanatkârâne bir şekilde kaleme aldıkları dîbâcelerin oldukça başarılı olarak günümüz Türkçesine aktarıldığı görülmektedir. Bu da Tahir Hoca'nın klasik edebiyat metinlerine vukûfiyetinin en önemli göstergelerinden biri olarak değerlendirilebilir.

4-) *Fehîm-i Kadîm Hayatı, Sanatı, Dîvân'ı ve Metnin Bugünkü Türkçesi, Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara, 1991. VI+738 s.*

Bu eser, Tahir Hoca'nın *Fehîm-i Kadîm Dîvânı* başlıklı doktora tezinin kitaplaşmış hâlidir. Kitap sekiz ana bölümden oluşmuştur. İlk bölümde Fehîm-i Kadîm (ö.1647) dönemi divan edebiyatı hakkında kısaca bilgi verilmiş, ikinci bölümde Fehîm'in hayatı, mizacı ve eserleri ele alınmıştır. Üçüncü bölüm ise Fehîm-i Kadîm'in sanatına ayrılmıştır. Şairin şiirlerinin şekil ve muhteva yönünden teferruatlı bir şekilde incelendiği bu bölüm şair hakkında oldukça önemli bilgileri ihtiva etmektedir. Bu bölümde şiirlerin nazım şekilleri, vezin, kâfiye, dil gibi şekil özellikleri yanında şiirlerdeki dinî unsurlar, mitolojik şahsiyetler, aşk kahramanları, astronomik unsurlar, ilmî ve felsefî şahsiyetler, günlük hayattan yansımalar ve üslup gibi muhteva özelliklerine yer verilmiştir. Yine aynı bölümde Fehîm'e tesir eden edebî şahsiyetler, Fehîm ve muasırları arasındaki benzerlikler ve Fehîm'in etkilediği şahsiyetlerin de ele alındığı görülmektedir. Kitabın dördüncü bölümünde nüsha tavsifleri, beşinci bölümünde ise transkripsiyon sistemi ve bazı açıklamalar yer almaktadır. Altıncı bölüm, Fehîm-i Kadîm Dîvânı'nın metnine ayrılmıştır. Metin bölümünde bir dîbâce, 17 kaside, 1 terci-bend, 3 terkib-bend, 1 tazmin, 16 kıt'a, 293 gazel, 56 rubâî ve Farsça şiirler yer almaktadır. Kitabın yedinci bölümü indekslere, sekizinci bölümü ise bibliyografyaya ayrılmıştır.

Kitap, Fehîm-i Kadîm gibi şiirleri içiçe geçmiş girift manaları ihtiva eden bir Sebki Hindî şairinin edebî yönünü ve divanının metniyle günümüz Türkçesine aktarımını ihtiva etmesi bakımından önemlidir. Bugün bile elimizde bulunan divan neşirlerinin birçoğunda metinlerin günümüz Türkçesine aktarımının bulunmadığı, araştırmacıların sadece divanların metinlerini aktarmakla yetindikleri dikkate alındığında yıllar önce yapılan bu çalışmanın önemi daha iyi anlaşılmaktadır.

5-) *Yûnus'tan Fuzûlî'ye, Mvt Yayıncılık, İstanbul 2011, 189 s.*

Kitap, Tahir Hoca'nın makale, bildiri ve ansiklopedi maddelerinin önemli bir kısmını ihtiva etmektedir. İki bölüm hâlinde hazırlanan kitabın ilk bölümünde makale ve bildiriler, ikinci bölümünde ise ansiklopedi maddeleri yer almaktadır. İlk bölümde on bir yazıya, ikinci bölümde ise üç ansiklopedi maddesine yer verilmiştir.

D. Makaleler

- 1-) "Orhan Şaik'in 'Muaheze'sini Tekzip", *Tarih ve Toplum* 18, S.103, Temmuz 1992, s.61-63.
- 2-) "Ali Şir Nevâyî ve Fuzûlî Arasında Bazı Benzerlikler", *Marmara Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türklük Araştırmaları Dergisi*, S.7, İstanbul 1993, s. 565-567.
- 3-) "Klasik Şiirimizin Anlaşılabilmesi ve Miftâhü'l-Ebrâr", *TUBA/19*, 1995, s.249-298.
- 4-) "Edebiyatımızda Gül Redifli Şiirler", *Bir-Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, S.3, 1995, s.277-292.
- 5-) "Su Kasîdesi'nin Metni ve Okunuşuna Dâir", *İlmî Araştırmalar*, S.2, İstanbul 1996, s.151-158.

- 6-) "Fuzûlî'yi Anlamak", *Selçuk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S.3, 1997, s.87-101.
- 7-) "Fuzûlî'ye ve Gül Kasidesi'ne Dair", *Marmara Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türklük Araştırmaları Dergisi*, S.8, İstanbul 1997, s. 555-576.
- 8-) "Klasik Edebiyatımızın Metodolojisi ve Su Kasidesi'nin İlk Beyti Hakkında Spekülatif Bazı Görüşler", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, C. XXVIII, İstanbul 1998, s.531-545.
- 9-) "Osmanlı Şiirini Anlamak", *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, S.1, 1999, s.119-126.
- 10-) "Su Redifli Şiirler ve Fuzûlî'nin Su Kasidesi'nin Kompozisyonuna Dâir", *İlmî Araştırmalar*, S.9, İstanbul 2000, s.239-248.

E. Bildiriler

- 1-) "Edebiyat Tarihi ve Metin Tahlili", *V. Milletlerarası Türkoloji Kongresi*, İstanbul, 23-28 Eylül 1985.
- 2-) "Metin Şerhinde Usûle Dair", *I. Eski Türk Edebiyatı Kollogyumu*, İLESAM, Ankara, 17-18 Ocak 1992.
- 3-) "Yunus Emre ve İki Ayrı Çevre", *Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Uluslararası Yunus Emre Sempozyumu Bildirileri (Ankara, 7-10 Ekim 1991)*, Ankara 1995, s.559-571.
- 4-) "Balıkesirli Zâtî ve Klasik Şiirimiz", *I. Balıkesir Kültür Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*, Balıkesir 1999, s. 311-317.
- 5-) "Osmanlı'yı Anlamak", *XV. Sanat Tarihi Araştırma Haberleşme Sempozyumu*, İstanbul, 31 Mayıs-4 Haziran 1999.

F. Ansiklopedi maddeleri

- 1-) "Dîbâce", *DİA*, C.9, İstanbul 1994, s. 277-278.
- 2-) "Fahriyye", *DİA*, C.12, İstanbul 1995, s. 97-98.
- 3-) "Fehîm-i Kadîm", *DİA*, C.12, İstanbul 1995, s. 295-296.

G. Diğer çalışmalar

1. *Esrar Dede Dîvânı*, 565 sayfa.

Bir kitap formunda hazırlanmış, ancak basılmamış olan bu hacimli çalışma iki bölümden meydana gelmiştir. İlk bölümde inceleme ikinci bölümde ise *Esrar Dede Dîvânı*'nın edisyon kritikli ve transkripsiyonlu metni yer almaktadır. İnceleme kısmında önce 18. yüzyıl Türk edebiyatının genel özellikleri ele alınmış, daha sonra da *Mevlevîlik Hakkında Genel Bilgi* başlığı altında Mevlevîlik tarikatı etrafında tanıtılmıştır. Sırasıyla *Tarihçesi ve Gelişmesi*, *Mevlevî Silsilesi*, *Mevlevîlikte İki Neş'e (Temâyül)*, *Mevlevîler ve Diğer Tarikatlar*, *Mevlevîlik Âdâb ve Erkânı* alt başlıklarını ihtiva eden bu bölüm, söz konusu tarikatla ilgili doyurucu bilgiler ihtiva etmektedir. İnceleme bölümünde daha sonra

Esrar Dede (ö.1797)'nin hayatı, tasavvufî şahsiyeti, edebî şahsiyeti ve eserleri ayrı başlıklar altında ele alınıp incelenmiştir. Esrar Dede ile ilgili bu bölümün oldukça geniş tutulduğu ve ulaşılabilen bütün kaynaklardan istifade edilerek hazırlandığı dikkati çekmektedir. İnceleme bölümünde son olarak divanın metni hazırlanırken istifade edilen nüshaların tanıtıldığı *Nüsha Tavsifleri* başlıklı bölüm yer almaktadır. Burada biri müellif hattı olmak üzere metin hazırlanırken kullanılan beş yazma nüsha ele alınıp tanıtılmıştır. Ayrıca eserin önsözünde metin tespit edilirken imlâ bakımından pek sağlam olmayan matbu nüshanın da göz önünde bulundurulduğu belirtilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümü Esrar Dede Dîvânı'nın metnine ayrılmıştır. Metin bölümünde sırasıyla 14 kaside, 255 gazel, 3 müseddes, 2 müsemmen, 1 terkîb-bend, 1 müsebbâ', 1 tesmîn, 8 tahmîs, 1 muhammes, 6 murabba', kıt'a-i kebîre şeklinde yazılmış 8 adet tarih manzumesi, 15 kıt'a, 139 rubâî, 3 beyit, Farsça şiirler, yedi beyitlik Arapça bir gazel ve üç kısa mesnevî bulunmaktadır. Esrar Dede'nin *Fütüvvet-nâme* ve *Mübârek-nâme* adlı eserleri de müstakil birer eser olmalarına rağmen divanın sonunda yer almaları dolayısıyla metne dahil edilmişlerdir.

Bu çalışma, Esrar Dede Divanı'nın aynı yıllarda Osman Horata tarafından hazırlanıyor olması dolayısıyla tamamlanmış olduğu hâlde basılmamıştır.

H. Yönettiği tezler

a. Doktora tezleri

- 1-) Rahşan GÜREL, *Razavî'nin Fütüvvet-nâmesi: Fütüvvet-nâme-i Kebîr veya Miftâhü'd-dekâyık fi beyânî'l-fütüvveti ve'l-hakâyık*, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 1992.
- 2-) Müjgan ÇAKIR, *Nâyî Osman Dede Hayatı, Sanatı, Eserleri ve Ravzatü'l-i'câz fi'l-mu'cizâtü'l-mümtâz'ı*, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 1998.
- 3-) Hanife KONCU, *Vâlî Dîvânı*, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 1998.
- 4-) Fatih BAŞPINAR, *17. Yüzyıl Şairlerinden Beyânî'nin Divanı (İnceleme-Tenkitli Metin)*, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2008.
- 5-) Erdoğan TAŞTAN, *İsmâîl Rûsûhî Ankaravî'nin Mesnevî Şerhi (Mecmû'atü'l-Letâ'if ve Matmûratü'l-Ma'ârif) I. Cilt, Çeviriyazı-İnceleme*, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2009.

b. Yüksek lisans tezleri

- 1-) Şafak KUTLU, *Râsim Dîvânı*, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 1997.
- 2-) Ömer ZÜLFE, *Nâşid Dîvân:1749-1791*, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 1998.

- 3-) Üzeyir ASLAN, *Neş'et Süleyman Efendi (1735-1807) Terceme-i şerh-i Dü Beyt-i Mesnevî: İnceleme, Tenkitli Metin*, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 1999.
- 4-) Semra ÖZYÜREK, *Risâle-i şeref-i Siyâdet: Edisyon Kritik, Seyyid Nizâmoğlu*, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 1999.
- 5-) İbrahim SEVİNÇ, *Pervâne Beg Nazire Mecmuası (1a-29b), Transkripsiyonlu, Edisyon Kritikli Metin*, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2001.
- 6-) Erdoğan TAşTAN, *Pervâne Beg Nazire Mecmuası (199b-230b), Transkripsiyonlu, Edisyon Kritikli Metin*, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2001.
- 7-) Yakup YILMAZ, *Pervâne Beg Nazire Mecmuası (99b-129a), Transkripsiyonlu, Edisyon Kritikli Metin*, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2001.
- 8-) Tuğba DANIşAN, *Hâtif Ali Efendi Hayatı, Edebî Kişiliği, Divânının Tenkitli Metni (1^b-132^a) ve Nesre Çevirisi*, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2009.
- 9-) şeyma SARI, *Hâtif Ali Efendi Hayatı, Edebî Kişiliği, Divânının Tenkitli Metni (132^b-203^a) ve Nesre Çevirisi*, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2009.